

**СВЕТОТ КАКО НЕПРОЧИТАНА КНИГА**

(Владимир Мартиновски: *Ехо од бранови*, Скопје, Или-или, 2009)

*Дремам со книга  
в скут, сонувајќи го  
непрочитаното.*

В. Мартиновски, „Непрочитана книга“

Најновата книга на Владимир Мартиновски насловена како *Ехо од бранови* е прва збирка хаибуни во современата македонска литература. Оттаму, објавата на оваа книга е значаен настан за историјата на нашата книжевност во целина, бидејќи инаугурира еден нов жанр кај нас.

Својата прва промоција во Македонија *хаибунот*, веројатно, ја доживеа некаде во почетокот на 80-те години на минатиот век преку предавањата за древната јапонска книжевност што со толку пасионираност почна да ги држи професорот и академик Влада Урошевиќ пред студентите за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје. Денес, овој жанр е мошне популарен на овие простори: во Хрватска и Србија постојат дури и специјализирани списанија за хаибуни, а во македонското хаику списание *Мравка* во последните неколку години беа објавени првите хаибуни на македонски јазик произлезени од перото на: Димитар Аргакиев, Александар Прокопиев, Владимир Мартиновски, Никола Маџиров, Виктор Шиков... Последните двајца – Шиков и Маџиров – патем речено, се и автори на двата поговори на книгата *Ехо од бранови* и самите напишани во стилот на хаибунот. Овие поговори, заедно со насловната прекрасна фотографија на Мери Донеvsка-Костуранова (која, според зборовите на Јелена Лужина, успеала да го фати „тој краток и, токму затоа, толку чудесен миг на свезденото постоење“ на дождовните капки), претставуваат убава влезна/излезна рамка на хаибуните на Мартиновски.

Хаибунот е „патописен жанр во кој се обединуваат и се проткајуваат кратката проза и хаику-поезијата“ (В. Мартиновски).

Главно, се разликуваат класичен јапонски хаибун и модерен американски хаибун.

Уште во раниот Х век, јапонските писатели внесувале поезија во своите прозни записи/патувачки дневници и тоа се први примери на хаибун, но сепак, вистинската генеза на овој жанр се врзува за името на најголемиот јапонски хаику мајстор – Мацуо Башо од XVII век. Негов најпознат хаибун е *Третиот пат кон далечниот север* во кој се опишани убавините на Јапонија од тоа време. Американската верзија на хаibunот започнува во доцните 50 години на XX век и е во знакот на романсиерот Џек Керуак.

Најпознат пример за современ хаибун е книгата *Дивите лебеди* (1990) од авторот на *Номадскиот дух* и основоположник на геопоезиката – Кенет Вајт. За нашите простори, интересно е да се спомене хаibunот „Големото прашање за Македонија“ од современиот јапонски поет Масајуки Инуи, или, според книжевното име – Бања Нацуиши. Споменатиот хаибун е плод на авторовиот престој во Македонија во 2003 година во својство на учесник на Струшките вечери на поезијата.

Хаibunот, ретко, се дефинира како „наратив на епифанија“, како прозно пишување со поетски израз (проза во која се употребени фигури на говорот и со посебен акцент на ритмички звучната вредност на зборот), приказна полна со емоции, „интуитивна нарација зачинета со хаику“... Се смета дека токму хаикуто (едно или повеќе) дејствува како интерпункциски знак за емоција во прозата, му дава поетски карактер на прозниот наратив кој најчесто има автобиографски белези. Под мотото „различност во еднаквоста“, се смета дека успехот на хаibunот лежи во постигнатата рамнотежа меѓу прозата и стихот.

Сите овие согледби се парадигматични за книгата *Ехо од бранови* на Владимир Мартиновски. Она што фасцинира веќе при првата средба со оваа книга-свет, тоа е нејзината неверојатна леснотија. Токму на концептот леснотија во литературата му е посветено првото од шесте прочуени американски предавања на Итало Калвино што тој ги држел на универзитетот Харвард во учебната 1985/86 година. Зборувајќи за своето писателско искуство, Калвино ја открива замката во која упаднал во обидот да го надмине јазот меѓу надворешниот свет и внатрешниот креативен, писателски порив. Во еден миг, вели Калвино, открил колку светот е тежок, инертен, непробоен, дека полека се претвора во камен, се скаменува, небаре не може да му избега на неумоливиот поглед на Медузата. Според митот, единствениот јунак кадарен да ѝ ја исече главата на Медузата е Персеј кој лета на крилести сандали, значи се потпира врз она што е најлесно:

ветер и облаци, а со поглед насочен кон индиректниот одраз на Медузата во неговиот штит, како слика заробена во огледало.

Токму во оваа митолошка слика Калвино гледа алегорија за односот на поетот кон светот, пример за методот што треба да се следи при пишувањето: „Во мигови кога човечкото кралство ми изгледа осудено на тежина, мислам дека како Персеј би требало да полетам во некој друг простор. Не зборувам за бегствата во сонот или во ирационалното, туку за потребата да се смени пристапот, морам да го погледнам светот од друга перспектива, со друга логика. Во бескрајниот универзум на литературата се отвораат секогаш поинакви, многу нови или многу стари патишта што треба да се истражат, стилови и форми што можат да ја изменат нашата слика за светот...“

Хаибунот е истовремено и стар, и нов жанр и претставува парадигма за вечната младост на книжевните форми и на литературата, воопшто. Овој хибриден жанр поседува моќ за промена на сликата на светот (како што препорачува Калвино) преку зен филозофијата инкорпорирана во неговата структурна мисловна матрица. „Може да се каже дека зенот ги ослободува сите енергии соодветно и природно сместени во секој од нас, кои вообичаено се згчени и избличени, така што не можат да најдат соодветен начин на делување“ – пишува Ерих Фром во една своја студија за психоанализата и зен будизмот и продолжува: „Целта на зенот е просветлување: непосредно, интуитивно сфаќање на стварноста, без емоционална загаденост и интелектуализација, разбирање на односот на себе со Универзумот.“ Самиот чин на откривање (епифанија, просветлување) според Фром, „е секогаш *потполно* доживување. Потполно, во смисла што целата личност го доживува, тоа е доживување кое се одликува со спонтаност и ненадејност. Очите неочекувано се отвораат, светот и ние самите се појавуваат во различно светло, почнуваат да бидат гледани од поинаква гледна точка.“

Некаде на маргините на овие размисли каде што чудесно се среќаваат зенот и концептот леснотија на Калвино, пулсира универзумот на Владимир Мартиновски. Неговите 77 хаибуни поместени на страниците од книгата *Ехо од бранови*, „запишани (навидум) во од, ама претходно фокусирани и ’снимени’ / доживевани – и тоа мошне интензивно! – низ најчувствителниот од сите објективи“, „оној на кривката човечка душа“, Јелена Лужина ги доведува во корелација со уште еден филозофски концепт, оној на Жан-Пол Сартр именуван со „драматичната синтагма“ – *битието и ништожноста* – која ги проникнува „слободата“ и „одговорноста на битисувањето“, ама и „немоќта на кривкото човечко битие соочено со безграничната и

фатална ништожност“, „немоќта на човекот соочен со светот кого, сепак, не може да го управува.“

Оваа горчлива констатација за неизбежната тежина на живеењето понудена на еден неповторлив и парадоксален начин од страна на Милан Кундера во неговиот култен роман *Неподнослива леснотија на постоењето*, нашиот Мартиновски ја разрешува со неверојатна леснотија. Тој знае (да го парафразираме Калвино) дека можеби единствено живоста и подвижноста (динамизмот, а не статичноста или скаменетоста) на интелигенцијата и на имагинацијата можат да ѝ се измолкнат на оваа осуда. Затоа, неговото „ехо од бранови“ се однесува на малите, обични нешта, на секојдневните чуда во кои се крие цел еден универзум пренесен од „сетилната до интелектуалната душа“, од „срцето до умот“, од „очите до гласот“. Универзумот кој пулсира на страниците од оваа книга содржи три клучни карактеристики: многу е лесен, секогаш е во движење и остава впечаток или предизвикува ефект кај читателот.

Волшепството, магијата на оваа книга е во доминантното чувство на леснотија, во моќта на авторот да му ја одземе тежината на јазикот сè додека зборот не заличи на нешто најлесно што можеме да си го замислиме, на пример како месечева светлина, или како „ехо од бранови“, да ја употребиме насловната синтагма на Мартиновски. Со други зборови, фасцинира моќта на нашиот автор со една восхитувачка леснотија да ги естетизира најбаналните, најминијатурните секојдневни мигови и да ни понуди вистинско задоволство и преслатко уживање. Оваа „блескава мала-голема книга“ (Ј. Лужина) е прекрасен и мошне редок дар за секој сладострастен книгољубец и почитувач на пишаниот збор.

## Литература

- Jones. Ken. "Writing Reality: Fictional Haibun Stories". Available on the web.
- Калвино. Итало. 2006. Американски предавања, Скопје, Темплум (превод: Лилјана Узуновиќ).
- Лужина. Јелена. 2009. „Ретко човечки ракопис“, во: Форум, 8 мај, 63.
- Мартиновски. Владимир. 2007. „Хаибун“, во: Поимник на книжевната теорија (прир. Ката Кулавакова), Скопје, МАНУ, 600.  
[raysweb.net/haiku/pages/haibun-definition.html](http://raysweb.net/haiku/pages/haibun-definition.html) - 5k
- Сузуки. Д.Т. Ерих Фром, Ричард де Мартино. 2005. Зен будизмот и психоанализата, Скопје, Култура (превод: Соња Димоска).

**Лидија Капушевска-Дракулевска**